

Opin ja osaan.

Toiminta-alueittain järjestettävä
opetus perusopetuksessa

Sisältö

Opetuksen erilaiset tavoitteet – monta mahdollisuutta	3
Opetuksen viisi toiminta-aluetta	4
Motoriset taidot	4
Kognitiiviset taidot	5
Sosiaaliset taidot	6
Kieli ja kommunikaatio	7
Päivittäisten toimintojen taidot	8
Laaja-alainen osaaminen	9
Oppilaan koulupäivä	10
HOJKSilla yksilöllisyyttä koulunkäyntiin	12
Arviointi	16
Oppimateriaali	19
Terapiat / kuntoutus	20
Siirtyminen oppiainejakoiseen opetukseen	21
Perusopetuksen päättyessä	22
Toisen asteen koulutus	22
Tulevaisuus, työllistyminen ja asuminen	23
Tarvittavia päätöksiä	24
Pidennetty oppivelvollisuus	24
Erityisen tuen päätös	26
Opetuksen yhteistyötahoja	28
Pedagoginen selvitys	29
Oppimisen tuen kolmiportaisuus: tuen tasot	30
Erityiset opetusjärjestelyt (POL 18 §)	30
Monialaiset opinnot	31
Opiskeluhoolto	31
Opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma	32
Työkyvyttömyyseläke	32
Nuoren kuntoutusraha	32
Otteita perusopetuslaista (POL 628/1998) ja -asetuksesta (POA 852/1998)	33
Hyödyllisiä materiaaleja ja linkkejä	35
Lähteet	35

Opetuksen erilaiset tavoitteet – monta mahdollisuutta

Koulussa tavoitteet kertovat, mitä oppilaan on tarkoitus oppia. Tavoitteet on määritelty paikallisessa opetussuunnitelmassa eri oppiaineisiin jokaiselle vuosiluokalle erikseen. Kun kaikille tarkoitettut yleiset oppiainekohtaiset tavoitteet tuottavat oppilaalle haasteita, hän voi saada oppimiseensa yleistä tai tehostettua tukea, joiden yhteydessä voidaan antaa esimerkiksi tukiopetusta tai osa-aikaista erityisopetusta.

Oppiainekohtaisia tavoitteita voidaan tarvittaessa opiskella myös erityisin painoaluein, jolloin keskitytään opinnoissa etenemisen kannalta välttämättömiin sisältöihin. Jos painoalueittain määritetyt oppiainekohtaiset tavoitteet ovat oppilaalle liian vaativia, oppiaineiden oppimäärien tavoitteita voidaan yksilöllistää.

Erityistä tukea saavan oppilaan oppimäärät voidaan yksilöllistää hänelle sopiviksi ja saavutettaviksi. Se tarkoittaa sitä, että oppilas opiskelee samoja oppiaineita kuin muutkin, mutta tavoitteet muodostetaan hänen osaamisedellytystensä mukaisesti. Yksilöllistettyjen oppimäärien opiskelu ei välttämättä seuraa minkään vuosiluokan oppiaineen oppimäärää.

Kun oppilaalla on vaikea kehitysvamma, jokin muu vakava vamma tai sairaus, voi olla, että oppiaineittain etenevä opiskelu on oppilaalle liian haasteellista, eikä se ole oppilaan edun mukaista, vaikka oppiaineiden oppimäärät olisivat yksilöllistettyjä. Silloin voidaan valita toiminta-alueittain etenevä opetus.

Päätös toiminta-alueittaisesta opetuksesta tehdään aina erityisen tuen päätöksessä. Oppilaalle on yleensä tehty myös pidennetyn oppivelvollisuuden päätös. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen siirtyminen on myös mahdollista esi- ja perusopetuksen aikana. Toisinaan toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen siirtymisestä on päätetty jo ennen perusopetukseen siirtymistä, esiopetuksen aikana. Toiminta-alueittain etenevä opetus on mahdollista vain perusopetuksessa. Esiopetuksessa lapsella on aina esiopetuksen opetussuunnitelma.

Toiminta-alueittaisessa opetuksessa oppilas ei opiskele erillisiä oppiaineita, vaan hänen tavoitteensa on määritelty toiminta-alueittain. Toiminta-alueittaisen opetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle tietoja ja taitoja, joiden avulla hän suoriutuu mahdollisimman itsenäisesti elämässään. Tämä opas antaa lisätietoa toiminta-alueittaisesta opetuksesta.

OPETUKSEN VIISI TOIMINTA-ALUETTA

Toiminta-alueittaisessa opetuksessa oppilas harjoittelee eri toiminta-alueiden taitoja. Toiminta-alueita ovat motoriset, kognitiiviset, sosiaaliset ja päivittäisten toimintojen taidot sekä kieli ja kommunikaatio.

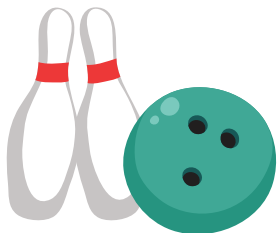
Opetuksen tavoitteet on määritelty Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman (2014) perusteisiin pohjautuvassa paikallisessa opetussuunnitelmassa kerrotaan tarkemmin, kuinka toiminta-alueittainen opetus kunnassa järjestetään. Oppilaan tavoitteet räätälöidään jokaiselle oppilaalle erikseen henkilökohtaisesti sopiviksi. Oppilaan yksilöllisyys oppijana tulee huomioida, kun pohditaan, kuinka opetus toteutetaan ja millaisia opetusmateriaaleja tarvitaan sekä millaista tukea oppilas tarvitsee koulupäivän aikana.

Seuraavaksi esitellään jokainen opetuksen toiminta-alue lyhyesti. Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin Palapelimallista voi saada lisää tietoa eri toiminta-alueista ja niihin liitetyistä taidoista. Palapelimalli löytyy Valterin nettisivuilta www.valteri.fi/koulu/valteri-ops/

Motoriset taidot

Motoriset taidot tarkoittavat liikkeisiin ja liikkumiseen liittyviä taitoja. Motorisia taitoja on erilaisia kuten hieno- ja karkeamotoriset taidot sekä havaintomotoriset taidot.

Hienomotoriset taidot tarkoittavat pienten lihasten hallinnan taitoja, yleensä käsien käyttämisen toimintoja, kuten kynän käyttöä, pinsettioitteen hallitsemista tai syömistä haarukalla. Myös puheen tuottamiseen liittyvät motoriset taidot ovat hienomotorisia taitoja. Karkeamotoriset taidot tarkoittavat isojen lihasten hallinnan taitoja, esimerkiksi kävelemistä tai hiihtämistä.

Motorisiin taitoihin kuuluvat myös motoristen toimintojen suunnittelu ja ohjaus. Näitä taitoja tarvitaan esimerkiksi tilanteessa, jossa oppilas pohtii, mihin kohtaan pallo pitää asettaa, jotta sen saa potkaistua maaliin. Lisäksi motoristen taitojen toiminta-alueella kiinnitetään huomiota oppilaan koordinaatioon, tasapainoon ja kestävyys- sekä lihasvoimaan.

Koordinaatio tarkoittaa, että oppilas pystyy liikkumaan sujuvasti ja hallitsee eri kehonosien yhtäaikaisen liikkeen kuten haara-perushypyn tai konttaamisen. Havaintomotoriset taidot tarkoittavat esimerkiksi oman kehon hahmotusta.

Motoristen taitojen oppimisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan kehonhahmotusta sekä edistää hänen hieno- ja karkeamotoristen taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on, että oppilaalle muodostuu myönteinen kehonkuva. Motoristen taitojen harjoittelu tähtää siihen, että oppilaasta tulee aktiivinen toimija. Oppilas hallitsee motoriset perustaidot esimerkiksi kävelyn, kyykistymisen tai portaissa liikkumisen.

Esimerkkejä motoristen taitojen tavoitteista:

- osaa hyppiä tasajalkaa (3–5 kertaa peräkkäin)
- osaa kävellä vuoroaskelin ylöspäin portaita
- osaa heittää palloa eteenpäin (oikea käsi heittokätenä)
- tutkii ja tunnistaa esineitä sormia ja käsiä käyttäen (molemmat kädet)
- hahmottaa omaa kehoaan sekä osaa nimetä kehon osia (kätet, jalat, vatsa, pää, kaula)
- osaa pinsettioitteen (vasen tai oikea käsi)

Kognitiiviset taidot

Kognitiiviset taidot tarkoittavat ajattelun ja havainnoinnin taitoja. Tavoitteena on, että opitaan käyttämään aisteja havainnoinnin apuna. Kognitiivisten taitojen harjoittelussa tähdätään aktiiviseen toimintaan. Harjoitellaan esimerkiksi erilaisia oppimis- ja havainnointitapoja, muistin käyttämistä sekä ajattelun taitoja. Ajattelun taitoja ovat esimerkiksi uusien asioiden oppiminen ja valintojen tekeminen. Havainnoinnin taitoja ovat esimerkiksi näköaistin tai kuuloaistin käyttö.

Kognitiivisten taitojen oppiminen voi sisältää aistien aktivoimista ja harjoittamista. Valitsemisen, luokittelun, ongelmanratkaisun ja päätöksenteon sekä syy-seuraussuhteen oppiminen kuuluu myös kognitiivisten taitojen oppimiseen. Aistien käyttäminen ja oppijan vahvimman aistikanavan löytäminen on tärkeää. On tiedostettava, miten oppilas oppii parhaiten – näönvaraisen, kuulonvaraisen vai tunnonvaraisen tiedon kautta. Toisinaan oppilas hyötyy kuvista tai muusta visuaalista tuesta opetuksen rinnalla, toisinaan auditiivinen eli kuulon käyttämiseen perustuva tuki on sopivinta.

Moniaistisuuteen perustuva toiminta eli useampaa aistikanavaa tukeva toiminta hyödyttää useimpia oppilaita. Moniaistista toimintaa on, että oppilaalle näytetään kuvaa ja puhutaan samalla siitä, mitä kuvassa on. Kuvassa voi olla myös tuntoaistin aktivoimiseksi erilaisia pintoja, kuten havupuun kuvan päälle on laitettu oikeita neulasia. Jokainen oppilas oppii yksilöllisesti. Joskus oppilas pystyy hyödyntämään vain yhtä aistikanavaa kerrallaan.

Kognitiivisten taitojen oppimisen tavoitteena voi olla lukemis-, kirjoittamis- ja matemaattisten taitojen perusvalmiuksien kehittäminen. Myös eri oppiaineiden sisällöistä voidaan saada aineistoa kognitiivisten taitojen oppimiseen. Opetus ei ole oppiainejakoista vaan esim. ajankohtaisiin teemoihin liittyvää, jossa voidaan hyödyntää sopivaa oppimateriaalia erilaisista lähteistä esim. oppikirjoista. Teemoina voi olla esimerkiksi metsä, leivonta, liikenne, jne.

Oppiainekohtaisia taitoja voi harjoitella, mutta mikäli oppilaalla on useita eri oppiaineita, voi olla aiheellista pohtia, että hyötyisikö hän oppiainejakoisesta opetussuunnitelmasta.

Esimerkkejä kognitiivisten taitojen tavoitteista:

- tunnistaa oman nimen kirjoitettuna
- osaa tehdä valinnan kahdesta eri vaihtoehdosta
- osaa katsoa pyydettyyn kuvaan kahdesta vaihtoehdosta
- osaa laskea yhteenlaskuja lukualueella 0–5
- luokittelee asioita / esineitä värin perusteella

Sosiaaliset taidot

Sosiaaliset taidot tarkoittavat toisten ihmisten kanssa olemisen taitoja. Näitä taitoja ovat esimerkiksi vuorovaikutustaidot ja tunnetaidot. Vuorovaikutustaitoja tarvitaan esimerkiksi vastavuoroisessa kommunikaatiossa, toisen ihmisen kuuntelemisessa, kaverin kanssa pelaamisessa tai leikkimisessä tai ryhmässä toimimisessa. Tunnetaitoja ovat esimerkiksi omien tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen.

Sosiaalisten taitojen oppimisen tavoitteena on kehittää ryhmässä toimimisen ja osallistumisen taitoja. Myönteisellä sosiaalisella ilmapiirillä koulussa tuetaan oppilaan edellytyksiä onnistua opinnoissaan, hänen itsetuntemustaan ja oppimismotivaatiotaan. Kun oppilas on motivoitunut oppimaan ja uskoo omiin kykyihinsä, se lisää hänen sinnikkyytään ja halua saattaa annettu tehtävä loppuun asti.

Esimerkkejä sosiaalisten taitojen tavoitteista:

- osaa katsoa keskustelukumppania silmiin
- tunnistaa väsymyksen tunteen oppitunnin aikana ja pyytää taukoa
- osaa neuvotella, vuorotella ja jakaa tavaroita leikkiessään
- osaa ilmaista tunteitaan ilmeillä, eleillä, äänitelemällä
- tunnistaa perustunteita kuvista
- osaa nimetä omia tunteitaan
- osaa säilyttää sosiaalisen tilansa

Kieli ja kommunikaatio

Kommunikaatio tarkoittaa viestintää toisten ihmisten kanssa. On ehdottoman tärkeää, että jokaisella ihmisellä on keino kertoa asioistaan ja ilmaista omia tunteitaan sekä tulla ymmärretyksi. Puhumisen lisäksi on olemassa muitakin kommunikointikeinoja, kuten esimerkiksi viittomakielen tai tukiviittomien, kuvien, taktiilisen eli tuntoaistiin perustuvan kommunikoinnin tai kommunikointilaitteiden käyttö. Vuorovaikutuksessa voidaan olla äänneiden ja ilmeiden avulla. Jokaiselle oppilaalle etsitään toimivia vuorovaikutus- ja kommunikointikeinoja ja harjoitellaan niiden käyttöä.

Oppimisen tavoitteena on, että oppilas on vuorovaikutuksessa, tulee ymmärretyksi ja ymmärtää, mitä oppimisympäristössä tapahtuu ja mitä puhutaan. Oppimisympäristön tulee mahdollistaa erilaiset kommunikointitavat ja tukea sekä mahdollistaa oppilaan puheen tuottamista, kommunikointia sekä vuorovaikutusta oppilaan omilla kommunikointi- ja vuorovaikutuskeinoilla.

Esimerkkejä kielen ja kommunikaation tavoitteista:

- osaa vastata kommunikaatioaloitteisiin äännähdyksellä
- osaa vastata tervehdykseen
- osaa vastata useamman sanan lauseella
- vastaa kysyjälle kommunikointilaitetta käyttäen

Päivittäisten toimintojen taidot

Päivittäisten toimintojen taidot tarkoittavat niitä taitoja, joita ihminen tarvitsee arjessaan. Näitä taitoja ovat esimerkiksi pukeutumisen, ruokailun tai muut arjen toimissa tarvittavat taidot. Tavoitteena on, että oppilas oppii toimimaan mahdollisimman itsenäisesti arjen toimissaan.

Päivittäisten taitojen toiminnoissa oppilaalle syntyy mahdollisuuksia harjoitella motoristen, kielen ja kommunikaation, sosiaalisten ja kognitiivisten taitojen toiminta-alueiden tavoitteita. Päivittäisten taitojen tavoitteena on, että oppilas tunnistaa arjen tilanteissa ne asiat ja hetket, joissa hän tarvitsee apua ja ne asiat, jotka hän hallitsee itse.

Päivittäisten toimintojen taitojen oppimisen tavoitteena on lisätä oppilaan aktiivista osallistumista oppimisympäristönsä toimintaan sekä edistää hänen omatoimisuuttaan ja itsenäisyyttään. Tärkeää on löytää oppilaalle taitoja, joissa hän saa ”minä osaan”-kokemuksia.

Esimerkkejä päivittäisten toimintojen tavoitteista:

- osaa laittaa ruokailuvälineet oikeille paikoilleen astioiden lajittelu paikalla
- osaa kammata hiuksensa (etuhiukset)
- osaa pukea takin päälleen (vetoketjussa autetaan)
- tunnistaa ja nimeää erilaisia ruoka-aineita
- osaa mennä luokasta vessaan itsenäisesti
- osaa kaataa maitoa lasiin itsenäisesti

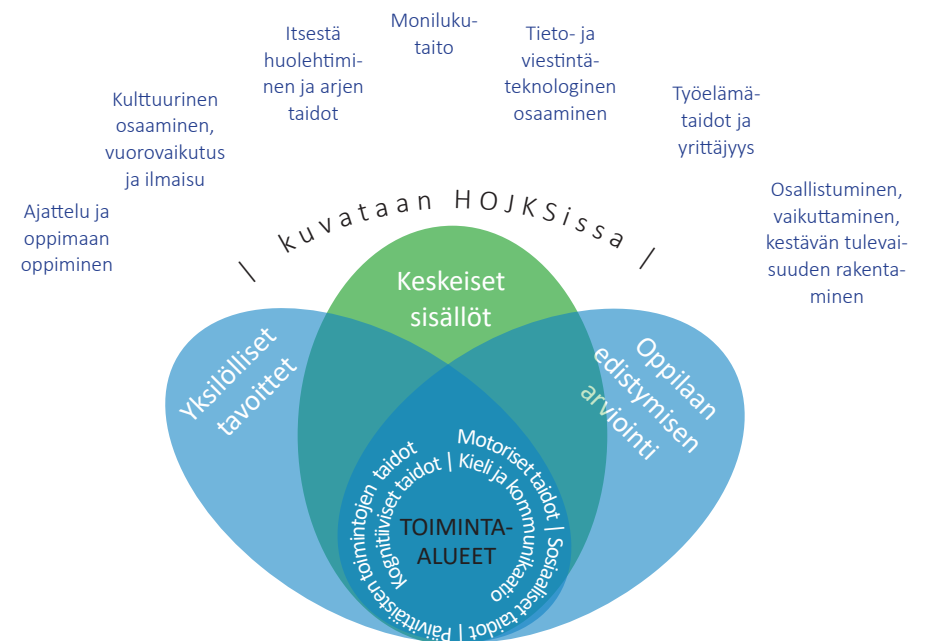
LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN

Laaja-alainen osaaminen -käsite lisättiin Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin, joka julkaistiin vuonna 2014. Laaja-alaiset osaamiskokonaisuudet kuuluvat kaikille perusopetuksessa oleville oppilaille.

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten oppilaat käyttävät tietojään ja taitojään, vaikuttavat oppilaiden omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia.

Laaja-alaisia osaamiskokonaisuuksia on seitsemän. Niiden yhteisenä tavoitteena on tukea ihmisenä kasvamista sekä edistää yhteiskunnan jäsenyyden ja kestävän elämäntavan edellyttämää osaamista. Erityisen tärkeää on rohkaista oppilaita tunnistamaan oma erityislaatunsa, omat vahvuutensa ja kehittymismahdollisuutensa sekä arvostamaan itseään.

Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja arviointi sisällytetään sopivaan toiminta-alueeseen.

OPPILAAN KOULUPÄIVÄ

Oppilaalla on oikeus käydä koulua jokaisena koulupäivänä. Huoltajien vastuulla on huolehtia, että lapsi käy koulua. Vaikka oppilaalla on vaikea vamma tai sairaus, hän on oppivelvollinen. Jokaisella oppilaalla tulee olla turvallinen opiskeluympäristö.

Opetusryhmät tulee muodostaa siten, että opetuksessa voidaan saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet. Vaikeimmin kehitysvammaisista oppilaisista muodostetussa opetusryhmässä saa olla enintään kuusi oppilasta. Opetuksen järjestäjän on huolehdittava, että jokaisella oppilaalla on nimetty opettaja ja että jokaisella opetusryhmällä on oma opettaja. Jos opetusta annetaan yhdistetyssä opetusryhmässä, voidaan opetusta antaa usean opettajan antamana samanaikaisopetuksena.

Oppilaalla on viikossa oppitunteja saman verran kuin oppiaineittain opiskelevilla samalla vuosiluokalla olevilla oppilailla. Vuosiluokkien keskimääräinen vähimmäistuntimäärä on säädetty perusopetusasetuksessa, mutta opetuksen järjestäjä voi päättää antaa opetusta myös enemmän. Jokainen oppilas noudattaa oman kuntansa tai koulunsa tuntijakoa, joka löytyy paikallisesta opetussuunnitelmasta.

Luokka	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Tuntimäärä viikossa	20	20	22	24	25	25	29	29	30

Valtakunnallinen vähimmäistuntimäärä eri vuosiluokilla [perusopetusasetus 3 § (794/2018)]

Jos oppilaalla on jokin sairaus, tai hän ei pysty opiskelemaan edellä todettujen tuntimäärien mukaisesti, hänelle annettavan opetuksen viikkotuntimäärää voidaan vähentää. Tuntimäärän vähentämiseen pitää olla laissa säädettyt opetukseen liittyvät painavat perusteet, ja siitä pitää tehdä hallinnollinen päätös (perusopetuslaki 18 §, Erityiset opetusjärjestelyt).

Oppilaan koulupäivä rakennetaan mahdollisimman hyväksi oppilaan oppimista ajatellen. Koulupäivä sisältää erimittaisia oppimistuokioita, siirtymätilanteita, ruokailun ja taukoja.

Oppilaan koulupäivä on kokonaisuus ja myös sosiaaliset tilanteet ja siirtymät esimerkiksi välitunnille ovat oppimistilanteita. Tavoitteiden mukaista oppimista tapahtuu koko koulupäivän ajan. On huomioitava, että päivittäistaitojen harjoitteluun tulee varata aikaa ja mahdollisuuksia. Jos tavoitteena esimerkiksi on kenkien itsenäinen pukeminen, paras aika sen harjoittamiselle on pukeutumistilanteissa.

Opettaja on vastuussa oppilaan opettamisesta ja koulupäivästä. Luokassa työskentelee opettajan lisäksi koulunkäynninohjaajia tai koulukäyntiavustajia. Koulunkäynninohjaajat ja -avustajat työskentelevät opettajan ohjauksessa.

Luokassa työskennellään usein eri kokoonpanoissa. Oppilas voi työskennellä esimerkiksi koko luokan mukana, pienemmässä ryhmässä tai kahdestaan opettajan tai koulunkäynninohjaajan tai -avustajan kanssa. Vastuu opetuksesta kuuluu aina oppilaan opettajalle.

Suosittelavaa on, että jokaisella toiminta-alueittain opiskelevalla oppilaalla on, mikäli mahdollista, yleisopetuksen yhteistyöluokka, jonka kanssa tehdään yhteistyötä. Oppilas voi käydä myös yleisopetuksen luokan mukana oppitunneilla. Oppilas voi opiskella joillakin oppitunneilla tässä yhteistyöluokassa. Tämä edellyttää, että oppitunnin sisältö ja käytetty työtapana ovat sellaisia, että oppilas voi hyötyä osallistumisestaan. Yhteistyöluokan oppitunneilla oppilaan tukena voi olla tarvittaessa tuttu koulunkäynninohjaaja tai -avustaja omasta luokasta.

HOJKSilla yksilöllisyyttä koulunkäyntiin

HOJKS tarkoittaa henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa. Oppilaan opettaja vastaa suunnitelman laatimisesta yhteistyössä huoltajien, oppilaan ja tarvittaessa muiden oppilaan kanssa työskentelevien työntekijöiden kanssa. Oppilaan oppimistavoitteet asetetaan koko lukuvuodelle syksyllä pidettävässä HOJKS-tapaamisessa.

Opettaja on tavoitteiden asettamisen ammattilainen, mutta huoltajat ovat lapsensa parhaista asiantuntijoita. Siksi on tärkeää, että huoltajat ja lapsen kanssa työskentelevät pohtivat yhdessä, mitkä ovat lapsen vahvuudet, mikä häntä motivoi ja mitä hänen olisi tärkeää oppia. Opettajan vastuulla on kirjata oppilaan tavoitteet HOJKSiin.

HOJKS on pedagoginen asiakirja. Ennen HOJKS-palaveria on hyvä tarkistaa, että oppilaasta tehty hallinnolliset päätökset vastaavat oppilaan sen hetkistä tilannetta. Esimerkiksi erityisen tuen päätöksestä näkyy, mikäli oppilaan opetus järjestetään toiminta-alueittain. Ennen HOJKS-tapaamista opettajan on huomioitava, tarvitaanko oppilaan opetuksen järjestämiseen uusia hallinnollisia päätöksiä, kuten esimerkiksi perusopetuslain 18 §:n mukaista erityiset opetusjärjestelyt-päätöstä. Kyseinen päätös edellytetään, jos oppilaan opetus poikkeaa paikallisesta opetussuunnitelmasta esimerkiksi vuosiviikkotuntimäärän osalta.

Tavoitteet kirjataan HOJKSiin toiminta-alueittain

On tärkeää, että tavoitteet ovat oppilaalle **saavutettavissa** olevia, realistisia ja mielekkäitä, jotta hän motivoituu niiden toteutumiseen tähtäävistä harjoitteista. Tavoitteet eivät saa olla oppilaalle liian haasteellisia tai vaikeita. Niiden on oltava konkreettisia ja ymmärrettäviä, jotta oppilas sekä jokainen hänen kanssaan toimiva aikuinen ymmärtää ne samalla tavalla.

Oppilaan taidot, vahvuudet, motivaation kohteet ja suotuisin oppimistapa tulee olla selvillä, jotta oppilaalle voidaan laatia hänen osaamistaan ja vahvuuksiinsa parhaiten tukevat ja häntä motivoivat tavoitteet. Esimerkiksi moniaistinen opetustapa on usein suositeltavaa, mutta toisinaan oppilas saattaa pystyä ottamaan tietoa vastaan vain yhtä aistikanavaa kerralla käyttäen. Oppilaan omaa kiinnostusta ja motivaatiota tulee hyödyntää – toisinaan tehtävä onnistuu paremmin, kun siitä esimerkiksi saa äänipalautteen välittömästi.

Tavoitteita voidaan harjoitella eri oppimisympäristöissä koulussa, kuten luokassa, pukeutumistilanteissa ja ruokalassa, sekä myös koulun piha-alueen tai lähialueiden ympäristössä.

On tärkeää kuvata tavoitteet niin, että oppilas pystyy huomaamaan oman kehityksensä. Oppilaan tavoitteena voi esimerkiksi olla pinsettiotteen oppiminen ja sen käyttäminen oma-aloitteisesti eri arjen tilanteissa. Pedagogisissa asiakirjoissa, kuten HOJKSissa, tavoitteen (oppii pinsettiotteen ja osaa käyttää pinsettiotetta erilaisissa arjen tilanteissa) avulla voidaan kirjata, millaisissa arjen tilanteissa oppilasta kannustetaan pinsettiotteen käyttöön (esim. vetoketjun vetäminen, pienten askarteluhelmien poimiminen jne.) ja millaisia harjoituksia tarvitaan. HOJKSiin kuvataan myös millaista tukea oppilas tarvitsee tavoitteen harjoittelussa.

Kun oppilaan tavoite on selkeä, sen toteutumista on helpompi arvioida. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan mahdollisessa välitodistuksessa sekä lukuvuositodistuksessa tai päättötodistuksessa. Arviointia helpottaa, kun tavoite on oppilaan oppimiseen tai osaamiseen liittyvä konkreetti tavoite. Huomioidaan, ettei oppilaan tavoitteita kohdisteta aikuisen toimintaa kuvaaviksi (esimerkiksi ”annetaan oppilaalle aikaa harjoitella pinsettiotetta erilaisissa arjen tilanteissa”).

Kun pohditaan oppilaan tavoitteita, niin osa tavoitteista voi olla pitkän aikavälin tavoitteita eli ne saattavat toteutua vasta vuosien päästä. Tällöin tavoitteeseen voidaan asettaa osatavoitteita, jolloin päämäärää kohden kuljetaan koko ajan mutta pienemmin askelin. Nämä konkreetit tavoitteet kuvataan HOJKSiin.

HOJKSissa huomioidaan myös tavoitteiden päivittäinen harjoittelu ja tarvittava oppimisen tuki, esimerkiksi ohjauksen määrä tai apuvälineen tarve. Oppilaalle mahdollistetaan kouluarjessa tilanteita, joissa hän saa riittävästi toistoja ja aikaa harjoittelulle erilaisissa oppimisympäristöissä. Yksittäisten oppiaineiden tavoitteita voidaan myös hyödyntää. Tällöin oppiainekohtaisia tavoitteita kirjataan sopivan toiminta-alueen sisälle.

Oppilaan tavoitteet ovat aina yksilöllisiä, ja luokassa jokaisella oppilaalla on omat oppimistavoitteensa. Vaikka luokan oppilaat tekisivät yhdessä samanlaista tehtävää, jokaisella oppilaalla on tehtävässä oma tavoitteensa.

Esimerkiksi aamupiirissä oppilaiden tavoitteet voivat vaihdella. Aamupiirissä tavoitteita voivat olla esimerkiksi ”osaa tehdä valinnan 2–3 vaihtoehdosta” tai ”osaa kohdistaa katseen puhujaan” tai ”osaa pyytää puheenvuoron yhteisissä tilanteissa”.

Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita asiantuntijalausuntoja, niitä voidaan myös hyödyntää HOJKSin tavoitteiden määrittelyssä huoltajan luvalla.

Vuosiviikkotuntimäärä

HOJKS-palaverissa pohditaan yhdessä, kuinka eri toiminta-alueet painottuvat oppilaan kouluarjessa. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus on hyvin yksilöllistä ja mukautuu oppilaan yksilöllisiin tarpeisiin ja tavoitteisiin. Siksi myös eri toiminta-alueisiin käytettävä aika vaihtelee riippuen oppilaan tavoitteista ja toimintakyvystä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) todetaan, että opetuksen toteuttamisessa eri toiminta-alueiden sisältöjä voidaan yhdistää.

Oppilas voi koulupäivän eri tilanteissa harjoitella samanaikaisesti useamman eri toiminta-alueen tavoitteita ja sisältöjä. Esimerkiksi pukeutumistilanne voi sisältää samanaikaisesti päivittäisten toimintojen taitojen harjoittelua, motoristen taitojen harjoittelua ja sosiaalisten taitojen harjoittelua.

Oppilaan vuosiviikkotuntimäärän eli sen, kuinka monta tuntia opetusta oppilas saa viikossa, voi tarkistaa paikallisesta opetussuunnitelmasta. Mikäli vuosiviikkotuntimäärään tulee muutoksia, esimerkiksi oppilaan kuntoutus järjestetään koulupäivän aikana, tehdään hänelle perusopetuslain pykälän 18 mukainen hallintopäätös (Erityiset opetusjärjestelyt POL 18 §). Oppilaan saama vuosiviikkotuntimäärä mainitaan oppilaan HOJKSissa sekä väli-, lukuvuosi- tai päättöto- distuksessa.

HOJKS-palaverissa keskustellaan muistakin koulunkäyntiin liittyvistä asioista

On tärkeää keskustella ja kirjata HOJKSiin, millaista aikuisen tukea ja apua oppilas tarvitsee koulupäivän aikana. HOJKSissa kuvataan, millaisissa tilanteissa tukea tarvitaan ja minkä laatuista aikuisen tuki on (fyysistä auttamista, toimintaan ohjaamista, oppimisen tukea, kommunikoinnin tukea esim. kuvin). Jos oppilas hyötyy oppimisen apuvälineenä esim. tietokoneesta tai tablet-laitteesta, HOJKSissa voidaan kuvata ne tilanteet, joissa oppilas tarvitsee kyseistä laitetta. HOJKSissa kuvataan myös, mitä liikunnan, näkemisen, kuulemisen, kommunikaation tai oppimisen apuvälineitä oppilaalla on ja miten niitä käytetään eri tilanteissa. Lisäksi HOJKSiin kirjataan, kuka tekee oppilaan ja huoltajan kanssa yhteistyötä. Yhteistyökumppanina voi olla esimerkiksi opettaja tai erityisopettaja.

Huoltajien luvalla HOJKS-tapaamisessa voi olla läsnä myös muita oppilaan oppimisen tuen ja kuntoutuksen asiantuntijoita. Oppilaan opettaja voi tehdä yhteistyötä oppilaan oppimisen tukemiseen liittyvissä asioissa esimerkiksi Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin ohjaavan opettajan tai Elmeri-koulun asiantuntijan kanssa. Myös oppilaan kuntoutusohjaaja tai terapeutti voivat olla opettajan kanssa yhteistyössä. HOJKS-tapaamisessa voidaan sopia, että pedagogisten asiakirjojen tekemisessä voidaan hyödyntää esimerkiksi oppilaasta tehtyä kuntoutussuunnitelmaa tai psykologin tekemää arviointia (huoltajan luvalla). HOJKSissa sovitaan myös, miten koulu ja koti tekevät yhteistyötä. Yhteistyön muotoja voivat olla esimerkiksi tapaamiset, puhelinsoitot, viestit, vanhempainillat jne.

Opettaja sekä oppilaan kanssa koulussa työskentelevät aikuiset arvioivat HOJKSin tavoitteiden toteutumista. HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi. HOJKSia muutetaan aina oppilaan tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa.

HOJKSin tavoitteiden toteutumista arvioidaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa. Usein tavoitteiden toteutumista arvioidaan yhteisneuvottelussa kevätlukukaudella. Arviointi kirjataan HOJKSiin. Suositeltavaa on, että ennen lukuvuoden päättymistä oppilaan tavoitteiden saavuttamista arvioidaan, jotta oppilas ja hänen huoltajansa saavat käsityksen, miten oppimistavoitteet on saavutettu ja millaisista suorituksista lukuvuositolustuksen sanallinen arviointi koostuu.

Arviointi

Perusopetuksessa arviointi kohdistuu oppimiseen, osaamiseen, työskentelyyn ja käyttäytymiseen. Arviointi on oppilaalle asetettujen henkilökohtaisten tavoitteiden ja saavutettujen tulosten välistä vertailua. Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa HOJKSissa asetettuihin yksilöllisiin tavoitteisiin. Osaamisen tason määrittelyssä käytetään hänelle määriteltäviä osaamisen tavoitteita. Määrittely voidaan tehdä esim. HOJKS-neuvottelussa.

Opiskelun ohjaaminen ja kannustaminen sekä itsearviointin taitojen kehittämisen toteutuvat **formatiivisen arvioinnin** avulla. Opettaja arvioi säännöllisesti oppilaan osaamista ja kehittymistä monella tavalla. Oppilaan suoriutumista seurataan kouluarjessa ja hänelle annetaan palautetta hänen toiminnastaan. Palaute voi olla sanallista, sovittu merkki (esim. tarra) tai ele (peukku ylös). Arviointi suunnitellaan ja toteutetaan oppilaiden edellytysten mukaisesti – jokaiselle yksilöllisesti. Formatiivinen arviointi ei edellytä dokumentointia.

Oppilasta ohjataan itsearviointiin sekä antamaan myös vertaispalautetta luokkakavereille. Oppilaalla voi olla sosiaalisten taitojen tavoitteena ”osaa kertoa MOI-kalenterisovellusta käyttäen viikonlopun kuulumiset oppilasryhmälle”. Itsearviointi voi olla esimerkiksi kuvien avulla tapahtuvaa oman toiminnan arviointia opetustilanteessa, jossa on harjoiteltu kuulumisten kertomista käyttäen MOI-kalenterisovellusta. Keskustelukumppanit voivat antaa vertaispalautetta tehtävän onnistumisesta.

Summatiivisen arvioinnin tehtävänä on kuvata, kuinka hyvin ja missä määrin oppilas on saavuttanut HOJKSissa hänelle asetetut henkilökohtaiset oppimistavoitteet. Jokaisen oppilaan kohdalla tulee olla tieto, mitä hänen on tarkoitus oppia (tavoitteet) ja miten hänen suoriutumistaan arvioidaan. Oppilaalle ja hänen huoltajalleen annetaan lukuvuoden aikana tietoa oppilaan opintojen edistymisestä, työskentelystä ja käyttäytymisestä. Opettajan tulee dokumentoida arvioinnit niistä näytöistä, jotka vaikuttavat oppilaan summatiiviseen arviointiin.

Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa oppiminen tapahtuu yleensä pienin askelin. Siksi oppilaan osaamisen säännöllinen dokumentointi esimerkiksi kuvien, videoiden ja kirjaamisen avulla on tärkeää. Onnistumisten, mutta myös haastavien hetkien dokumentointi on hyödyllistä. Dokumentointi auttaa, jos oppilaan käytös tai toimintakyky muuttuu äkillisesti tai pidemmän ajanjakson aikana. Tilanteeseen reagoiminen helpottuu tarkkojen muistiinpanojen avulla.

Työskentelyn arviointi on osa kunkin toiminta-alueen arviointia. Työskentelyä ei siis arvioida erillisenä. Oppilaan työskentelyyn liittyvät erityistarpeet tulee kuvata tarvittaessa HOJKSiin, jotta ne voidaan ottaa huomioon työskentelyn arvioinnin suunnittelussa ja toteutuksessa. Toisinaan esimerkiksi lukumäärän laskeminen onnistuu, kun lasketaan esimerkiksi perunoita, joita laitetaan ruokalautaselle, mutta luokassa helmien laskeminen ei onnistu.

Oppilaan suoriutumista ei verrata muihin oppilaisiin vaan suhteessa hänen omiin HOJKSiin kirjattuihin yksilöllisiin tavoitteisiinsa. Hänen edistymistään tarkastellaan myös suhteessa lähtötasoon. Arviointi ei kohdistu oppilaan persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Arvioinnissa huomioidaan oppilaan työskentelytapa, avustuksen ja ohjauksen tarve, oppilaan tapa oppia sekä ympäristön ja tilanteen vaikutus oppimiseen. On hyvä myös huomioida, että toisinaan oppimisen edistyminen näkyy ohjauksen määrän vähentymisenä tai ohjauksen muuttumisena fyysisestä ohjauksesta sanalliseen tai kuvalliseen ohjaukseen. Näiden hetkien huomioiminen ja myönteisen palautteen antaminen niistä kannustaa oppilasta.

Oppilaalle ja hänen huoltajalleen annetaan lukuvuoden aikana tietoa oppilaan oppimisen edistymisestä, työskentelystä ja käyttäytymisestä. Opettaja saattaa lähettää viestejä tai soittaa ja kertoa, kuinka oppilaalla on koulussa mennyt. Samalla voidaan keskustella myös muista asioista, jotka ovat ajankohtaisia oppilaan arjessa. Huoltajat voivat olla aina yhteydessä opettajaan, jos heillä on kysyttävää opetuksesta tai koulupäivästä.

Käyttäytymisen arviointi

Käyttäytymistä arvioidaan suhteessa paikallisessa opetussuunnitelmassa käyttäytymiselle asetettuihin tavoitteisiin ja niiden saavuttamiseen. Käyttäytymiselle asetetut tavoitteet perustuvat koulun toimintatapoihin ja järjestyssääntöihin. Käyttäytyminen arvioidaan todistuksissa omana kokonaisuutenaan, eikä siitä saatu sanallinen arvio vaikuta lukuvuositolustuksen sanalliseen arvioon.

Oppilaan käyttäytymiseen liittyvät **erityistarpeet** tulee tarvittaessa kirjata HOJKSiin. Erityistarpeita ovat muun muassa ohjauksen ja avun määrä (kuinka usein ja minkä verran) sekä laatu (millaista tukea: visuaalista, sanallista, fyysistä; oppimisympäristön muokkaus

ja struktuuri). Esimerkiksi käyttäytymisen tavoitteen ”keskittyy koulutyöhön luokassa” saavuttamisen tukemiseksi erityistarpeeksi voidaan HOJKSiin kirjata, että ”Oppilas tarvitsee keskittyäkseen aikuisen kevyttä fyysistä tai visuaalista tukea.” Kun erityistarpeet on kirjattu, voidaan oppilaan käyttäytymistä arvioida suhteuttaen se oppilaan taitotasoon ja toimintakykyyn. Käyttäytymisen tavoitteet on kuvattu paikallisessa opetussuunnitelmassa eikä niitä kuvata erikseen HOJKSissa.

Jos oppilas ei pysty itse säätelemään omaa toimintaansa tai hänen toimintakyvyssään on puutteita, on taidon tavoite, harjoittelu ja sen arviointi sijoitettava sopivan toiminta-alueen alle. Kun oppilaalla on käyttäytymiseen arviointiin liittyvä saavutettu taito hallussa, tätä käyttäytymisen taitoa voidaan arvioida, kuten paikallisessa opetussuunnitelmassa ohjataan. Käyttäytymisen taitojen tavoitteissa arvioidaan jo oppilaan olemassa olevia taitoja.

Välitodistus / Lukuvuositodistus / Päättötodistus

Summatiivinen arviointi tehdään vähintään jokaisen lukuvuoden päätteeksi sekä perusopetuksen päättyessä. Summatiivisen arvioinnin tekee aina oppilasta opettanut opettaja, tai jos opettajia on useita, opettajat yhdessä.

Lukuvuoden päätteeksi tehtävä arviointi on summatiivinen kokonaisarviointi oppilaan koko lukuvuoden suoriutumisesta. Lukuvuoden päättyessä oppilas saa lukuvuositodistuksen. Todistuksessa kuvataan sanallisesti, kuinka HOJKSiin asetetut tavoitteet ovat toteutuneet niin, että käy selkeästi ilmi, **onko oppilas saavuttanut tavoitteet hyväksytysti**. Todistukseen ei kirjoiteta kuvailua siitä, mitä oppilas on tehnyt lukuvuoden aikana tai esim. HOJKSin tavoitteita. Paikallisessa opetussuunnitelmassa on päätetty, miten sanallinen arvio todistuksessa toteutetaan. Todistuksessa näkyy oppilaan saama vuosiviikkotuntimäärä. Todistuksessa myös näkyy oppilaan siirtyminen seuraavalle vuosiluokalle. **Lisätietoja** kohdassa voidaan mainita, että oppilas on opiskellut toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen mukaisesti, jos asiaa ei ole ilmaistu esimerkiksi todistuksen otsikoinnissa. Lisätiedoissa myös mainitaan liitteenä olevasta käyttäytymisen arvioinnista.

Lukuvuositodistuksissa ja mahdollisissa välitodistuksissa käyttäytymisen sanallinen arvio annetaan todistuksen liitteenä. Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään, saako oppilas välitodistuksen syyslukukauden päättyessä vai toteutaanko väliarviointi esimerkiksi arviointikeskusteluna.

Päätösarviointi perustuu oppilaan HOJKSissa asetettuihin tavoitteisiin ja jokaisesta toiminta-alueesta annetaan sanallinen arvio. Päättötodistuksen liitteistä ei tule mainintaa päättötodistukseen. Arvioinnista voi lukea lisää paikallisesta opetussuunnitelmasta.

Lähde: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

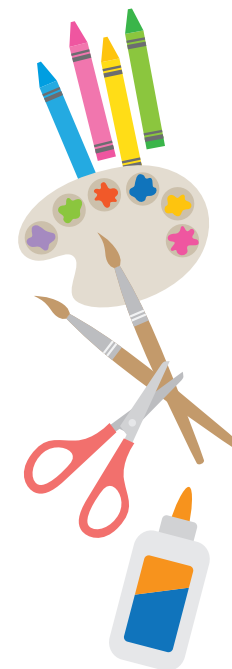
OPPIMATERIAALI

Toiminta-alueittaisessa opetuksessa käytetään monipuolisia opetus- ja oppimateriaaleja. Oppimateriaalit ovat oppilaille maksuttomia. Oppilaalla voi olla soveltuvia oppikirjoja, yksilöllisesti hänelle valmistettuja tai muokattuja valmiita tehtäviä sekä eri aistien harjoittamiseen soveltuvia materiaaleja (tunnustelupussit, ääniparien etsiminen, palapelit). Opetuksessa suositaan aitoja asioita, esimerkiksi havu- ja lehtipuiden eroja havainnoidaan metsäretkellä.

Luokassa oppilailla voi olla oma paikka tai luokan oppilaat opiskelevat yhteisissä oppimistiloissa, joita muokataan. Yhteisessä oppimistilassa voi olla esimerkiksi pöytä, jonka äärelle kaikki mahtuvat, muutama ns. yksilötyöpiste, sohva ja yhteisille kokoontumisille oma tila.

Luokan oppimateriaalit ovat usein näkyvästi esillä. Näin oppilaat oppivat itsenäisesti hakemaan ja palauttamaan paikoilleen esimerkiksi tarvittavat työvälineet. Luokassa oppilaan hahmottamista tuetaan usein kuvilla ja sanoilla. Luokan ovelta saattaa olla luokan oma tunnus ja tavaroiden paikat on merkitty kuvin tai sanoin. Luokassa saattaa olla myös oppimisen apuvälineitä. Usein luokassa on kohopulpetti tai -taso, suurennuslaite, tablet-laitteet, tietokoneet sekä muita kommunikaation tai kirjoittamisen apuvälineitä.

Musiikki, kädentaidot, arkiliikunta sekä pienet jumpat, kerronta ja leikki ovat vahvasti mukana toiminta-alueittaisessa opetuksessa. Joissakin luokissa saattaa olla mahdollisuus roikkumiseen tai kiipeilyyn puolapuilla tai keinumiseen. Luokkien sisustuksessa suositaan kodinomaisuutta. Värikkäät tekstiilit ja matot ovat oppilaille myös merkkeinä omasta luokasta.

TERAPIAT / KUNTOUTUS

Toiminta-alueittain opiskelevat oppilaat saavat usein esimerkiksi KELAn kustantamaa kuntoutusta, kuten fysioterapiaa tai puheterapiaa. Toisinaan kuntoutus voidaan järjestää koulupäivän aikana. Toisinaan koulun ei ole mahdollista ottaa vastaa koulun ulkopuolisia kuntouttajia tai terapeutteja.

Tavoitteena on, että oppilaan kuntoutus nivoutuu osaksi oppilaan arkea. Aina ei ole mahdollista järjestää oppilaan kuntouttavaa yksilöterapiaa koulupäivän aikana. Jos oppilas poistuu opettajan valvonnasta koulupäivän aikana kuntoutukseen, oppilas vapautetaan täksi ajaksi opiskelusta hallinnollisella päätöksellä (perusopetuslaki 18 §). Päätöstä ei tehdä, jos kuntoutus on tilapäistä ja siihen käytetty aika on vähäinen. Vaikka oppilas olisikin terapeutin kanssa kahden kuntoutuksessa, koulun ja kodin on hyvä tietää, mitä ja miten oppilaan kuntoutustavoitteita harjoitellaan. Koulun ensisijainen tehtävä on tukea oppilaan oppimista. Oppilaan oppimisen mahdollistaa hänen hyvä toimintakykynsä ja sen tukeminen, mikä on kuntoutuksen päämäärä.

Oppilaan toimintakyvyn arvioinnissa ja sitä tukevilla oppimistavoitteiden asettamisessa on terapeutin tai kuntouttajan kuunteleminen tärkeää. Oppilaan toimintakyvyn tukeminen kuuluu myös koulun tehtäviin ja siksi on hyvä, että koulu ja kuntoutus tekevät yhteistyötä. Terapeutti voi ohjeistaa oppilaan parissa työskenteleviä, kuinka oppilaan kanssa toimitaan eri tilanteissa, jotta oppilaan toimintakyky parane. Tähän tarvitaan aina huoltajan lupa.

Vaikeimmin vammaiset tarvitsevat oppiakseen tavallista enemmän toistoja. Siksi ei ole oppilaan edun mukaista, että toimintakyvyn ylläpitämisen harjoitteita tehdään vain terapiahetkissä. Käytännössä toimintakyvyn ylläpitämisen tavoitteet toteutuisivat parhaiten siten, että tavoitteet nivelletään myös osaksi koulupäivää ja oppilaan arkea.

Terapeutti on asiantuntija, jonka oman alan tietämystä voidaan hyödyntää asettaessa oppilaan yksilöllisiä tavoitteita. Oppilaalle voidaan ottaa kuntoutumista tukevia tavoitteita myös osaksi pedagogista HOJKSia. Tällöin tavoite kirjataan sopivan toiminta-alueen alle ja on osa oppilaan opetusta koulussa.

SIIRTYMINEN OPPIAINEJAKOISEEN OPETUKSEEN

Toiminta-alueittain järjestettävästä opetuksesta voi siirtyä oppiainejakoiseen opetukseen, jos todetaan, että oppilas kykenee opiskelemaan oppiaineittain, ja se on oppilaan edun mukaista. Oppiainejakoiseen opetukseen siirtymisestä tulee keskustella oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille kerrotaan, mitä hyötyä oppiaineittain järjestetystä opiskelusta oppilaalle on esimerkiksi jatko-opintojen kannalta.

Siirtyminen oppiainejakoiseen opetukseen perustellaan oppilaan pedagogisessa selvityksessä ja oppilasta sekä hänen huoltajiaan kuullaan. Pedagogista selvitystä varten tarvitaan oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehty kirjallinen selvitys oppilaan saamasta erityisestä tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta. Lisäksi voidaan huoltajan luvalla hankkia tarvittavia asiantuntijalausuntoja. Pedagogisesta selvityksestä voit lukea lisää oppaan sivulta 29. Asiasta päätetään erityisen tuen päätöksessä.

Oppilaan oppimääriä voidaan yksilöllistää yhdessä tai useammassa oppiaineessa hänen edellytystensä mukaisiksi. Oppimäärien yksilöllistämisestä päätetään oppiainekohtaisesti erityisen tuen päätöksessä ja perustelut yksilöllistämiseksi kirjataan pedagogiseen selvitykseen oppiaineittain. Jokaisen yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt kuvataan riittävän selkeästi ja yksityiskohtaisesti oppilaan HOJKSissa. Tarvittaessa oppilaan voi vapauttaa jonkin oppiaineen oppimäärän opiskelusta ja sen tilalle ottaa muiden oppiaineiden opetusta tai ohjattua toimintaa. Ohjatun toiminnan sisältö voi olla laaja-alaisen osaamisen alueelta esimerkiksi arjen taitojen harjoittelua. Päätös oppiaineen opiskelusta vapauttamisesta tehdään perusopetuslain 18 §:n (erityiset opetusjärjestelyt) perusteella. Perusopetuslain 18 §:stä voi lukea lisää oppaan sivuilta 30–31.

Lisäksi HOJKSiin kirjataan, miten oppilaan opiskelua tuetaan erilaisilla pedagogisilla järjestelyillä ja tarvittaessa eri tukimuodoilla, kuten tukiopetuksella ja osa-aikaisella erityisopetuksella.

PERUSOPETUKSEN PÄÄTTYESSÄ

Seitsemännen luokan aikana pohditaan alustavasti oppilaan tulevia jatko-opintoja. Oppilas voi aloittaa eri jatko-opintopaikkoihin tutustumisen jo kahdeksannelle luokalla esimerkiksi käymällä hänelle sopivien toisen asteen oppilaitosten avoimien ovien päivissä.

Yhdeksännellä luokalla oppilaalle tehdään tarvittaessa opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma, johon kirjataan oppilaan toisen asteen opintojen vaihtoehdot sekä hänen tarvitsemansa oppimisen ja arjen tuki niiden aikana. Yhdeksännellä luokalla oppilas tutustuu ja on mahdollisesti koulutuskokeilussa eri oppilaitoksissa. On tärkeää, että oppilas tutustuu **henkilökohtaisesti** toisen asteen opintovaihtoehtoihin. Opettaja ja muut oppilaan kanssa työskentelevät pohtivat yhdessä huoltajan kanssa, kuinka oppilaan osaamisesta ja tuen tarpeesta välitetään tietoa uuteen kouluun. Perusopetus tekee mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä toisen asteen oppilaitoksen kanssa.

Jatko-opintokeskusteluihin voidaan ottaa mukaan myös kotikunnan vammais- ja/tai sosiaalipalvelun asiantuntija sekä esimerkiksi sairaalan kuntoutusohjaaja ja oppilaan terapeutteja. Samalla voidaan keskustella oppilaan tuen tarpeesta koulumatkoille, vapaa-ajalle jne.

Oppilaalle tulee pohtia myös vaihtoehtoisia ratkaisuja yhdeksännen luokan jälkeen. Toisen asteen opintopaikkoja saattaa olla vähän tai ne voivat olla kotikunnasta liian kaukana. Mitkä ovat oppilaan vaihtoehdot, jos hän ei saa toisen asteen opintopaikkaa?

Yhdeksännellä luokalla on myös hyvä pohtia, haetaanko oppilaalle työkyvyttömyyseläkettä vai nuoren kuntoutusrahaa KELAlta. Työkyvyttömyyseläke ei estä toisen asteen opintoja.

Toisen asteen koulutus

Toisen asteen koulutusta järjestetään ammatillisissa erityisoppilaitoksissa, joita on eri puolilla Suomea. Myös muiden ammatillisten oppilaitosten yhteydessä voi olla soveltuvia koulutusohjelmia toiminta-alueittain koulunsa käyneille. Opettaja, opiskelija ja koulun opinto-ohjaaja tekevät yhteistyötä opiskelijan toisen asteen koulutukseen hakeutumisessa.

Perusopetuksen jälkeen opiskelija voi hakea esimerkiksi TELMA-koulutukseen. TELMA on työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta. Tavoitteena on kehittää opiskelijan työ- ja toimintakykyä ja tukea opiskelijaa mielekkään

työn tai työtoiminnan löytämisessä sekä vahvistaa opiskeluvalmiuksia. Koulutuksessa opiskellaan itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja. Koulutuksen tavoitteet ja sisällöt rakennetaan yksilöllisesti. Koulutuksen kesto on yksilöllisen suunnitelman mukaisesti 1–3 vuotta.

Oppivelvollisuuden laajentaminen koskee vuonna 2005 ja sen jälkeen syntyneitä nuoria. Nykyiset perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen väliin sijoittuvat nivelvaiheen koulutukset, kuten perusopetuksen lisäopetus, lukiokoulutukseen valmistava koulutus (LUVA) ja ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA), yhdistetään tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseksi (TUVA). Uuden koulutuskokonaisuuden tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia tutkintotavoitteiseen koulutukseen hakeutumiseen ja tutkinnon suorittamiseen sekä selkeyttää opiskelijan jatko-opinto- ja urasuunnitelmia. Uuden koulutuksen on tarkoitus alkaa 1.8.2022.

TUVA-koulutus kestää yhden vuoden. Koulutuksessa tehdään jatkosuunnitelma ammatillisesta koulutuksesta tai siirtymisestä TELMA-koulutukseen. Ammatilliseen koulutukseen siirtymiseen tarvitaan omatoimisia opiskeluvalmiuksia, lukua ja kirjoitustaitoa sekä omatoimisuustaitoja.

Lähde: www.oph.fi/fi/kehittaminen/tutkintokoulutukseen-valmentavan-koulutuksen-perusteiden-laatiminen

Tulevaisuus, työllistyminen ja asuminen

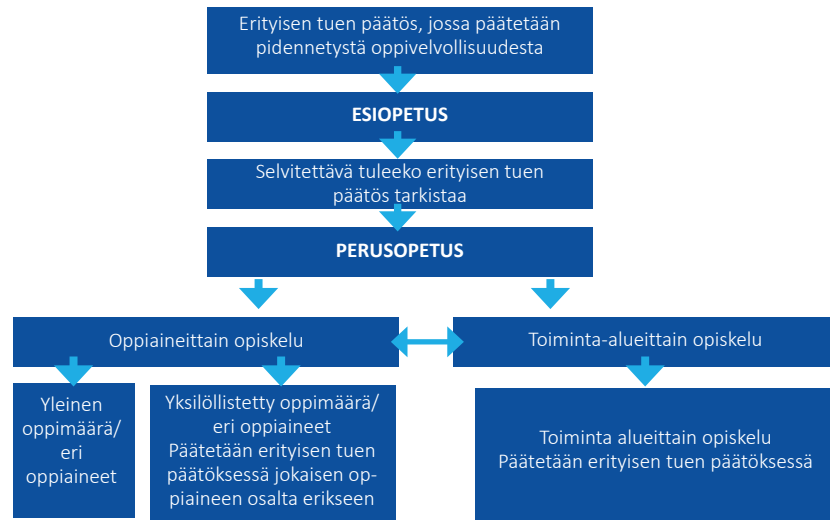
Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen jälkeen tavoitteena on, että jokainen nuori löytää oman yksilöllisen tapansa osallistua yhteiskunnassa. Erilaisia työllistymisen vaihtoehtoja voivat olla tuettu työllistyminen, avotyön tekeminen tai työ- ja toimintakeskuksessa työskentely. Tuettu työllistyminen tarkoittaa työskentelyä yksilöllisen suunnitelman mukaan työhönvalmentajan tuella tavallisella työpaikalla.

Myös päivätoimintaan osallistuminen ja toimintakyvyn ylläpitäminen voi olla yksi tulevaisuuden vaihtoehto. Työllistymistä suunnitellaan ja erilaisia työllistymisen mahdollisuuksia harjoitellaan perusopetuksessa TET- eli työelämään tutustumisen jaksoilla sekä toisen asteen koulutuksen aikana.

Myös asumiseen liittyviä vaihtoehtoja harjoitellaan toisen asteen koulutuksen aikana ja mahdollisesti jo toiminta-alueittaisen opetuksen ylemmillä luokilla. Mahdollisia asumisen muotoja voivat olla autettu, ohjattu tai tuettu asuminen. Asumisen muoto suunnitellaan yksilöllisesti. Lisää tietoa voi hakea: kehitysvam-maliitto.fi tai <https://www.verneri.net>

Tarvittavia päätöksiä

Kun oppilas opiskelee toiminta-alueittain, hänellä tulee olla aina erityisen tuen päätös ja pidennetty oppivelvollisuus. Nämä hallinnolliset päätökset tehdään usein jo lapsen ollessa viisivuotias.

Kuvio: Esi- ja perusopetuksen polku ja tarvittavat päätökset
www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pidennetty-oppivelvollisuus

Pidennetty oppivelvollisuus

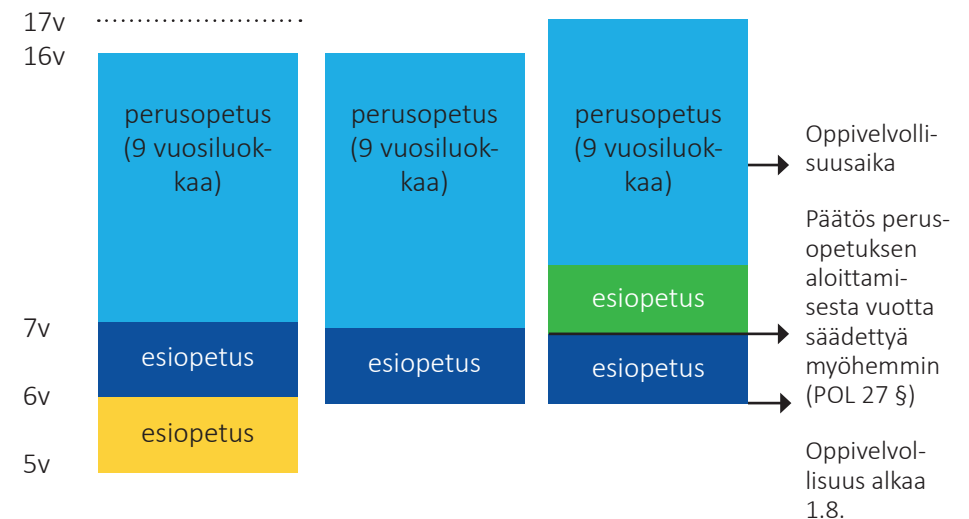
Perusopetuslaissa (POL 25 §) säädetään, että Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta aikaisemmin eli sinä vuonna, kun lapsi täyttää 6 vuotta ja kestää 11 vuotta. Tätä kutsutaan pidennetyksi oppivelvollisuudeksi ja siitä päätetään osana erityisen tuen päätöstä.

Pidennetty oppivelvollisuus tarkoittaa oppivelvollisuuden alkamista vuotta säädettyä aiemmin, oppivelvollisuus ei pidenny perusopetuksen keskeltä tai lopusta. Lapsen oppivelvollisuus alkaa 1.8. sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta. Suomessa oppivelvollisuus alkaa lapsilla yleensä sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta. Usein pidennetyn oppivelvollisuuteen otettu oppilas aloittaa esikoulun 5-vuotiaana. Tällöin hän siirtyy kouluun 7-vuotiaana, aivan kuten suurin osa 7-vuotiaista.

Toisinaan pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva lapsi aloittaa esiopetuksen 6-vuotiaana. Tällöin hänen on mahdollista siirtyä perusopetukseen joko 7- tai 8-vuotiaana. Jos lapsi siirtyy perusopetukseen 8-vuotiaana, hän myös lopettaa perusopetuksen yhdeksännen luokan vasta vuotta myöhemmin kuin ikätoverinsa. Oppivelvollisuus on suoritettu, kun 9. luokka päättyy ja saadaan perusopetuksen päättötodistus.

Usein pidennetyn oppivelvollisuuden ja erityisen tuen päätökset tehdään lapsen siirtyessä esikouluun. Jos päätös on jäänyt tekemättä tai oppilaan tilanne muuttuu esi- tai perusopetuksen aikana, voidaan päätös poikkeuksellisesti tehdä myöhemminkin. Tällöin oppivelvollisuus ei voi enää pidentyä, mutta päätös vaikuttaa oppilaan opetusryhmän kokoon ja se voi vaikuttaa myös opetettaviin oppiaineisiin. Päätös vaikuttaa myös opetuksen järjestäjän saamaan rahoitukseen.

Huoltajat hakevat lapselleen päätöstä erityisestä tuesta sekä pidennetystä oppivelvollisuudesta opetuksen järjestäjältä. Asuinkuntasi käytänteet pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvissä asioissa tietää esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai voit kysyä käytänteistä myös paikallisesta varhaiskasvatuksen tai esi- ja perusopetuksen asiakaspalvelusta tai palvelunohjauksesta.

Kuvio: pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoja
www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pidennetty-oppivelvollisuus

Myös terveydenhuollon moniammatillisen ryhmän vastuulla on auttaa huoltajia, kun pidennetyn oppivelvollisuuden tarpeesta ilmoitetaan asuinkunnan opetuksen järjestäjälle. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva oppilas on aina myös erityistä tukea saava oppilas. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta on hallinnollinen päätös, ja siitä päätetään erityisen tuen päätöksen yhteydessä.

Pidennetty oppivelvollisuus mahdollistaa opiskelun pienemmässä opetusryhmässä (perusopetusasetus 893/2010 2 § 3 mom.). Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden ryhmässä saa olla enintään 8 oppilasta. Jos opetusryhmässä on suurin osa vaikeasti kehitysvammaisia oppilaita, ryhmässä saa olla enintään 6 oppilasta. Silloin kun pidennetyn oppivelvollisuuden oppilas on yleisopetuksen ryhmässä, ryhmässä saa olla enintään 20 oppilasta.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen päätöksessä päätetään useista oppilaan oikeusturvan tai opetuksen resurssien käytön kannalta keskeisistä asioista. Ennen erityisen tuen päätöksen tekemistä on oppilasta, huoltajaa tai oppilaan laillista edustajaa kuultava.

Erityisen tuen päätöstä tarkistetaan aina tarvittaessa sekä toisen luokan jälkeen ja ennen seitsemännelle luokalle siirtymistä. Kun erityisen tuen päätöstä tarkistetaan, oppilaalle tehdään pedagoginen selvitys.

Erityistä tukea saavalla oppilaalla on aina HOJKS, jossa kuvataan hänen yksilölliset oppimistavoitteensa. HOJKS laaditaan oppilaalle ainakin kerran lukuvuodessa ja sen toteutumista arvioidaan lukuvuosittain. Erityisen tuen päätöksen tarkistamisen jälkeen HOJKS päivitetään vastaamaan uutta päätöstä.

Huoltajan ja oppilaan kuuleminen edellyttää, että huoltajille ja oppilaalle selvitetään etukäteen kuulemisen tarkoitus, esimerkiksi keskustelu erityisen tuen päätöksen tekemisestä. Kuulemisen tarkoituksena on antaa huoltajille ja oppilaalle mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä esimerkiksi lapsen tarpeesta avustajan tai ohjaajan tukeen sekä arvio tarvittavista opetuksen apuvälineistä. Kuulemisessa selvitetään, mitä suunnitteilla oleva päätös käytännössä tarkoittaa ja miten se vaikuttaa oppilaan esi- ja perusopetuksen arkeen. Hallintolain (44 §:n 3 mom.) mukaan päätöksestä on käytävä ilmi päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu tai miten asia on muuten ratkaistu, esimerkiksi oppilaan avustajapalveluista.

Erityisen tuen päätöksessä määrätään seuraavat asiat (lähde www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/paatos-erityisesta-tuesta):

- pääsääntöinen opetusryhmä
- mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut
- muut 31 §:ssä tarkoitetut palvelut, kuten oppilaan tarvitsemat apuvälineet tai tukijaksot Valteri-koulussa
- mahdolliset yksilöllistettävät oppiaineet, niiden lisääminen tai vähentäminen
- opetuksen järjestäminen poiketen 11 §:ssä määritellystä oppiainejaosta
- oppilaan vapauttaminen oppiaineen opiskelusta
- muut perusopetuslain 18 §:n perusteella päätettävät erityiset opetusjärjestelyt, kuten muut opetuksen sisältöjä tai järjestämistapaa koskevat järjestelyt
- päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta
- opiskelu toiminta-alueittain

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista taikka esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Jos oppilaan tuen tarve muuttuu erityisen tuen päätöksessä päätettävissä asioissa, tarkastetaan erityisen tuen päätös. Ensimmäinen erityisen tuen päätös pohjautuu asiantuntijalausuntoihin. Jatkoissa, erityisen tuen päätöksen tarkastamista varten, opetuksen järjestäjän on tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys. Yhteistyö oppilaan huoltajan kanssa on tärkeää sekä tuen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Erityisen tuen päätöksessä on hyvä huomioida että toiminta-alueittainen opetus on mahdollista vasta perusopetuksessa. Lapsen ollessa esiopetuksessa hänellä tulee aina olla esiopetuksen opetussuunnitelmaan pohjautuvat oppimistavoitteet HOJKSissa. Erityisen tuen päätös tulee tarkistaa tietyissä lakisääteisissä kohdissa sekä aina tarvittaessa eli tilanteissa, joissa jokin erityisen tuen päätöksessä päätettävä asia muuttuu. Tällöin

- oppilaalle tehdään pedagoginen selvitys ja se annetaan huoltajille tutustuttavaksi,
- oppilasta ja huoltajaa kuullaan,
- erityisen tuen päätös tarkistetaan hallintolain edellyttämällä tavalla = tehdään uusi erityisen tuen päätös, ja
- HOJKS päivitetään vastaamaan uutta päätöstä.

Huoltaja saa erityisen tuen päätöksen tiedoksi postitettuna kotiin. Erityisen tuen päätöksessä päätetään niistä asioista, joista oppilasta ja huoltajaa on kuultu. Muutoksenhakua varten päätökseen on liitetty valitusosoitus. Valitusosoituksessa mainitaan, mille taholle valitus tulee toimittaa, ja valitusviranomaisen yhteystiedot. Voit myös tutustua VIP-verkoston tietoisuuteen Erityisestä tuesta vip-verkosto.fi/vip-tietoiskut

Lähde: www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/paatos-erityisesta-tuesta

OPETUKSEN YHTEISTYÖTAHOJA

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

Valteri on Opetushallituksen alaisuudessa toimiva valtakunnallinen Oppimis- ja ohjauskeskus, jolla on kuusi toimipistettä Suomessa. Jokaisessa Valterin toimipisteessä on myös koulu, joka tarjoaa opetusta esi-, perus- ja lisäopetuksen oppilaille. Oppilaan asuinunta hakee oppilaspaikkaa Valteri-koulusta.

Valteri tukee lähikouluperiaatteen toteutumista tarjoamalla monipuolisia palveluja yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tarpeisiin. Valteri tarjoaa oppilaille, heidän perheilleen ja lähityöntekijöilleen tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin. Palvelut voivat esimerkiksi olla ohjauskäyntejä päiväkotiin ja kouluun, tukijaksoja joko paikallisesti tai Valteri-koulussa, arviointeja ja kuntoutusta.

Valteri tarjoaa myös koulutusta, kuntakumppanuutta, konsultointia, työnohjausta ja oppimateriaaleja sekä julkaisuja. Valterin palvelut ovat mahdollisia suomeksi ja ruotsiksi. Valterin toimintaan voit tutustua osoitteessa www.valteri.fi/

Elmeri-koulu

Elmeri-koululla tarkoitetaan erityiskouluja, jotka ovat olleet erityishuoltopiirien ylläpitämiä. Nykyään ne ovat kuntien tai kuntayhtymien ylläpitämiä. Elmeri-kouluja on kymmenen ja niiden opetuksen järjestäjinä voivat olla sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymät tai kunnat.

Elmeri-koulut tarjoavat opetusta kehitysvammaisille, autismikirjon oppilaille ja psykososiaalista tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Opetusta annetaan sekä toiminta-alueittain että oppiaineittain. Opetusta annetaan kehitysvammaisille, autismikirjon oppilaille sekä psykososiaalista tukea tarvitseville oppilaille. Osa kouluista tarjoaa myös esiopetusta, lisäopetusta ja lyhytaikaista opetusta intervalli-, tutkimus- ja kuntoutusjaksoilla oleville oppilaille.

MITÄ TARKOITTAA?

Pedagoginen selvitys

Perusopetuslain mukaan ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys. Pedagoginen selvitys sisältää

- oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen oppilaan oppimisen etenemisestä
- oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen oppilaan saamasta erityisestä tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta.

Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun koosteen muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi. Pedagoginen selvitys tehdään myös lakisääteisesti määrätyissä erityisen tuen päätöksen tarkistamisen kohdissa (toisen vuosiluokan jälkeen ja ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä) sekä aina tarvittaessa. Esi- ja perusopetuksessa erityisen tuen päätöksen tarkistaminen voi tulla kyseeseen, jos oppilaalle suositellaan toiminta-alueittain järjestettävää opetusta perusopetuksen alkaessa tai oppilaan pääsääntöistä opetusryhmää perusopetuksessa ei olla määritelty aiemmassa erityisen tuen päätöksessä. Pedagogisen selvityksen pohjalta opetuksen järjestäjä päättää oppilaan erityisen tuen päätöksessä päätettävät asiat. Pedagogisessa selvityksessä perustellaan oppilaan tuen tarve asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Esimerkiksi, jos oppilas hyötyy aikuisen ohjauksesta ja tuesta, on tärkeää perustella ohjauksen ja tuen tarve pedagogisessa selvityksessä. Sen perusteella erityisen tuen päätöksessä voidaan päättää esim. avustaja- ja ohjaajaresurssin myöntämisestä oppilaille.

Voit tutustua Pedagogiseen selvitykseen perustuva esitys erityisen tuen päätöksen sisällöstä - lomakkeeseen Opetushallituksen sivuilla, www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tuen-lomakkeet

Lähde: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Oppimisen tuen kolmiportaisuus: tuen tasot

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tukimuotoja ovat perusopetuksessa esimerkiksi tukiopeus, osa-aikainen erityisopetus, avustajapalvelut ja erityiset apuvälineet. Jokaisella tuen tasolla voidaan käyttää kaikkia eri tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätökseen perustuvaa erityisopetusta.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osana koulun arkea. **Tehostetussa tuessa** on oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Tehostetussa tuessa oppilaalle tehdään pedagoginen arvio. Tehostettua tukea annetaan oppilaalle laadittavan oppimissuunnitelman mukaisesti.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja oppilaan saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Huoltajan tuki, moniammatillinen yhteistyö ja yksilöllinen ohjaus ovat tärkeitä. Erityisen tuen piiriin voidaan siirtyä esim. lääkärin tai psykologin lausuntojen perusteella lapsen ollessa varhaiskasvatuksessa. Oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Kuntien kouluissa saattaa olla ns. **vaativan erityisen tuen ryhmiä**. Vaativa erityinen tuki ei ole oppimisen tuen neljäs porras. Vaativaa erityistä tukea oppimisen ja koulunkäyntinsä tueksi voivat tarvita lapset ja nuoret, joilla on vakavia psyykkisiä pulmia, moni- tai vaikeavammaisuutta, kehitysvammaisuutta tai autismikirjoa. Nämä lapset ja nuoret tarvitsevat koulunkäyntinsä ja kuntoutumisen tueksi erityisen intensiivistä, suunniteltua ja moniammatillista tukea.

Lähde: www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki

Erityiset opetusjärjestelyt (POL 18 §)

Erityisistä opetusjärjestelyistä säädetään perusopetuslain 18 pykälässä. Tämä pykälä mahdollistaa oppilaan opiskelun järjestämisen osittain toisin kuin perusopetuslaissa säädetään ja opetussuunnitelmassa ohjataan. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä. Jos oppilaan viikotuntimäärää vähennetään, tulee tähän olla terveydelliset perusteet. Terveydentilan arvioivat terveydenhuollon ammattilaiset, joten ensisijaisesti tarvitaan

asiantuntijalausunto oppilaan joko somaattisesta tai psyykkisestä tilanteesta, joka estää tai vaikeuttaa koulunkäyntiä. Kaikkien erityistä tukea saavien oppilaiden osalta päätös erityisistä opetusjärjestelyistä (POL 18 §) tehdään osana erityisen tuen päätöstä. Tämän jälkeen oppilaan HOJKSissa kuvataan konkreettisesti, miten oppilaan opiskelu toteutetaan käytännössä.

Voit tutustua myös VIP-verkoston tietoisuuden Erityisistä opetusjärjestelyistä vip-verkosto.fi/vip-tietoiskut/

Monialaiset opinnot

Koulussa voi olla kaikille oppilaille yhteisiä oppimiskokonaisuuksia tai -teemoja, joita kutsutaan monialaisiksi opinnoiksi.

Opiskeluhoolto

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa päiväkot-, koulu- ja oppilaitosyhteisössä. Oppilashuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus ja hänen hyvinvointinsa edistäminen. Oppilaalla on oikeus saada maksutta opiskeluhoitoa, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ehkäisevänä, koko yhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoitona.

Oppilaalla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon ja opiskeluhoillon palveluihin. Yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon sisältyvät kouluterveydenhuollon palvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut. Oppilaalla on oikeus psykologi- tai kuraattoripalveluihin säädetyssä määrääjässä. Opiskeluhoitoon kuuluu monialainen asiantuntijaryhmä, joka kootaan tapauskohtaisesti oppilaan tueksi. Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja sen toteuttaminen edellyttää huoltajan suostumusta.

Voit tutustua opiskeluhoitoon myös Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (2014) www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet sekä Opetushallituksen nettisivuilta www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskeluhoolto

Opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma

Opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma tehdään, kun nuori on 16-vuotias. Opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma on suunnitelma tuleville opinnoille ja tukitoimille esimerkiksi oppimisen tuen tarpeisiin ja vapaa-ajalle. Suunnitelmasta tulee ilmetä ammatillisen kuntoutumisen mahdollisuudet ja tavoitteet. Suunnitelmasa kerrotaan, miten opiskelun järjestäminen ja toteutus suunnitellaan. Kunnassa suunnitelman voi laatia esimerkiksi sosiaalityöntekijä tai opetusalan ammattilainen yhdessä huoltajan ja tarvittaessa myös muiden asiantuntijoiden kanssa.

Nuoren kuntoutusrahan edellytyksenä on, että oppilaalla tulee olla kotikunnassa laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma. Suunnitelman voi laatia, vaikkei nuori hakisi kuntoutusrahaa. Suunnitelmaa tarkistetaan ja täsmennetään tarvittaessa.

Lähde: <https://www.kela.fi/nuoren-kuntoutusraha>

Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan 16–64-vuotiaille, jotka eivät pysty elättämään itseään työnteolla. Työkyvyttömyyseläkettä ei kuitenkaan myönnetä alle 20-vuotiaalle ennen kuin on tutkittu hänen mahdollisuutensa ammatilliseen kuntoutukseen tai koulutukseen. Jos ammatillinen koulutus on mahdollista, maksetaan 16–19-vuotiaalle nuoren kuntoutusrahaa.

Lähde: www.kela.fi/tyokyvyttomyyselake-ja-kuntoutustuki-kuka-voi-saada

Nuoren kuntoutusraha

Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan opiskelun tai muun työelämään tähtävän kuntoutuksen ajalta 16–19-vuotiaille nuorille. Perusteena on, että nuoren työ- tai opiskelukyky tai mahdollisuus valita ammatti tai työ on heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi. Nuoren tulee tarvita myös tukitoimia opiskeluun tai muuhun työllistymistä edistävään kuntoutukseen. Hakemukseen tarvitaan ajantasainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma ja lääkärinlausunto B, josta käy ilmi, miten terveydentila vaikuttaa työkykyyn ja ammatinvalintaan.

Lähde: <https://www.kela.fi/nuoren-kuntoutusraha>

OTTEITA PERUSOPETUSLAISTA (POL 628/1998) JA -ASETUKSESTA (POA 852/1998)

17 § Erityinen tuki

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä on määrättävä oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä muut 31 §:ssä tarkoitetut palvelut sekä tarvittaessa 1 momentissa tarkoitettu oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen.

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa sekä hankittava oppilaan opetuksesta vastaavilta selvitys oppilaan oppimisen etenemisestä ja oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehty selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta sekä tehtävä näiden perusteella arvio erityisen tuen tarpeesta (pedago-

ginen selvitys). Pedagogista selvitystä on tarvittaessa täydennettävä psykologisella tai lääketieteellisellä asiantuntijalausunnolla tai vastaavalla sosiaalisella selvityksellä.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista taikka esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

17a § Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Suunnitelma on laadittava, jollei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan

tai tarvittaessa oppilaan muun laillisen edustajan kanssa. Suunnitelmasta on käytävä ilmi oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Suunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi. Suunnitelman keskeisestä sisällöstä määrätään opetussuunnitelman perusteissa.

18 § Erityiset opetusjärjestelyt

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:

- 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot;
- 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai
- 3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.

22 § Oppilaan arviointi

Oppilaan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään oppilaan edellytyksiä itsearviointiin. Oppilaan oppimista, työskentelyä ja käyttäytymistä tulee arvioida monipuolisesti.

Perusopetuslaki: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628

Perusopetusasetus: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852#L2P10

25 § Oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta 1 momentissa säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta.

PERUSOPETUSASETUS (852/1998)

2 § Opetusryhmien muodostaminen

Perusopetuslain 25 §:n 2 momentissa tarkoitetun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa opetuksessa opetusryhmässä saa olla enintään kahdeksan oppilasta. Vaikeimmin kehitysvammaisista oppilaista muodostetussa opetusryhmässä saa olla kuitenkin enintään kuusi oppilasta. Jos tässä momentissa tarkoitetun oppilaan opetus annetaan yhdessä muiden kuin tässä tai 2 momentissa tarkoitettujen oppilaiden kanssa, saa opetusryhmässä olla enintään 20 oppilasta.

10 § Arviointi opintojen aikana

Oppilaan opintojen edistymisestä sekä oppilaan työskentelystä ja käyttäytymisestä on annettava riittävän usein tietoa oppilaalle ja hänen huoltajalleen. Tietojen antamisesta määrätään tarkemmin opetussuunnitelmassa.

HYÖDYLLISIÄ MATERIAALEJA JA LINKKEJÄ:

toimintakykyarvio.fi | vip-verkosto.fi | www.tuвет.fi

Hyttiäinen M., Kokko L., Mäki M., Pietiläinen E. & Virtanen P. 2014. Vaikeavammaisten oppilaiden opetus – Esiopetuksesta peruskoulun päättymiseen. 3. uudistettu painos 2014. Helsinki: Erja Pietiläinen ja Maiju Mäki, Kehitysvammaliitto ry.

Juurikainen, O. 2018. Saatan oppia hitaasti. Vinkkejä toiminta-alueittain opiskelevien lasten ja nuorten opetukseen. Liperi: Sanoina.

LÄHTEET

- Perusopetuslaki www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628
- Perusopetusasetus www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852
- Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet
- Esiopetussuunnitelman perusteet 2014 www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

ARVIOINTI:

Oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi perusopetuksessa 1.8.2020 alkaen www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen-arviointiluku-10-2-2020_1.pdf

ERITYISEN TUEN PÄÄTÖS:

www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/paatos-erityisesta-tuesta
www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/erityinen-tuki

PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS:

www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pidennetty-oppivelvollisuus

TOIMINTA-ALUEITTAINEN OPETUS:

www.valteri.fi/artikkelit/tavoitteet-kootaan-yksilöllisesti-toiminta-alueittain-opiskelun-palapelimalli/
www.valteri.fi/artikkelit/tavoitteen-asettaminen-toimintakyky-huomioiden/

OPISKELUHUOLTO:

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287
www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskeluhoolto

Lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen, on hyvä pohtia, millainen oppimisympäristö ja opetus sopivat hänelle parhaiten ja ovat lapsen edun mukaisia. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus muotoutuu oppilaan tarpeiden mukaisesti. Opetus suunnitellaan jokaiselle oppilaalle yksilöllisesti huomioiden oppilaan vahvuudet, motivaation kohteet sekä tuen tarve. Oppilaalle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus on hyvin monipuolista. Opetuksessa hyödynnetään arkipäivän toimintoja sekä erilaisia oppimisympäristöjä.

Tässä oppaassa kuvataan toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen sisältöjä ja käytänteitä. Lisäksi kerrotaan pedagogisista ja hallinnollisista asiakirjoista ja päätöksistä. Oppaassa kurkistetaan myös perusopetuksen jälkeisiin vaihtoehtoihin.

HUOMIOITAVAA

- Toiminta-alueittain järjestettävä opetus on mahdollista aloittaa perusopetuksessa ensimmäiseltä luokalta alkaen
- Toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen siirtymisestä päätetään erityisen tuen päätöksessä
- Lapsella on sekä erityisen tuen että pidennetyt oppivelvollisuuden päätökset
- Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa oppilaalla on yksilölliset oppimistavoitteet

Oppaan kokoamisesta ovat vastanneet:

VIP-verkoston toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen teemaryhmä

Päivi Lång, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

Lauri Rätty, erityisluokanopettaja, Jyväskylä

Pirjo Koivula, opetusneuvos, Opetushallitus

Irene Rämä, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto

Aino Äikäs, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto

Maarit Lasanen, rehtori, Elmeri-koulut

Hannu Heiskala, lastenneurologi, linjajohtaja (em.), HUS

Suvi Kivimäki, psykologi, Helsinki

Maarit Varvikko, sosiaalityöntekijä, Helsinki

Kuvat: iStockphoto, freepik.com | Taitto: Kati Poikonen

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

VALTERI